

การศึกษาเรื่องพื้นที่ในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
A STUDY OF SPACE IN “KIAN PHAENDIN,” A POETRY COLLECTION BY NAOWARAT
PONGPAIBOON

วารภรณ์ เกิดพิมาย, ภาคภูมิ สุขเจริญ

Waraporn Gerdpimai, Pakpoom Sookcharoen

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University

Corresponding Author E-mail: waraporn64@nu.ac.th

Received October 24, 2025

Revised November 29, 2025

Accepted December 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของพื้นที่ในกวีนิพนธ์ เขียนแผ่นดิน ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องพื้นที่ ทั้ง 3 มิติของอองรี เลอแอฟฟวร์ (Henri Lefebvre) คือ พื้นที่เชิงปฏิบัติการ (Spatial Practice) พื้นที่ทางความคิด (Representations of Space) และ พื้นที่จากประสบการณ์ (Spaces of Representation) โดยศึกษาจาก ตัวบทกวีนิพนธ์เพื่อจัดหมวดหมู่และตีความนัยทางสังคมและวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่ากวีนิพนธ์ดังกล่าวประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ผ่านมิติทั้งสามอย่างลึกซึ้ง พื้นที่เชิงปฏิบัติการ ปรากฏในฐานะธรรมชาติและวิถีชีวิตเชิงประจักษ์ พื้นที่ทางความคิดสะท้อนอุดมการณ์ ความเชื่อทางประวัติศาสตร์ และพื้นที่จากประสบการณ์ทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งความทรงจำและสัมพันธ์เชิงสังคม การวิเคราะห์นั้นแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในกวีนิพนธ์มีความหมายที่ลึกซึ้ง ซึ่งนอกจากจะเป็นฉากของ เรื่องราวแล้ว ยังเป็นกระบวนการสร้างความหมายใหม่ให้แก่พื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมไทย อันเป็นการ เปิดมิติใหม่ในการศึกษาวรรณกรรมไทยในเชิงพื้นที่ (Literary Geography)

คำสำคัญ: พื้นที่, สถานที่, กวีนิพนธ์, เขียนแผ่นดิน, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

Abstract

This research article aims to examine the meanings of space in the poetry collection *Kian Phaendin* by Naowarat Pongpaiboon. The study adopts a qualitative research approach, employing Henri Lefebvre's theoretical framework of the three dimensions of space, namely Spatial Practice, Representations of Space, and Spaces of Representation. The analysis is based on a close reading of the poetic texts, which are categorized and interpreted to reveal their social and cultural implications.

The findings reveal that the poetry constructs spatial meanings through all three dimensions in a profound and interconnected manner. Spatial Practice is represented through natural landscapes and observable ways of life, while Representations of Space reflect historical ideologies and belief systems. Spaces of Representation function as sites of memory and social relationships. This analysis demonstrates that space in the poetry is

multidimensional and deeply meaningful; it functions not only as a narrative setting, but also as a process through which new meanings of Thai social and cultural space are produced. Consequently, this study opens new perspectives for the study of Thai literature through a spatial lens, contributing to the field of Literary Geography.

Keywords: Space, Place, Poetry, Kian Phaendin, Naowarat Pongpaiboon

บทนำ

พื้นที่และสถานที่ (Space and Place) กับวรรณกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด “พื้นที่” มีนัยที่เป็นนามธรรมมากกว่าสถานที่ และสิ่งที่เราพิจารณาว่าเป็นพื้นที่นั้นจะกลายเป็นสถานที่เมื่อเรารู้จักมากขึ้นและมอบคุณค่าบางอย่างให้ (สุระเดช โชติอุดมพันธ์, 2562) แม้ในวรรณกรรมไทยจะมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่และสถานที่อย่างแยกไม่ออก แต่ยังไม่ค่อยปรากฏกวีนิพนธ์ที่เขียนพื้นที่อย่างเด่นชัดพอที่จะเรียกได้ว่า “กวีนิพนธ์เกี่ยวกับพื้นที่” (Poetry of Space) อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพบว่ากวีนิพนธ์เรื่อง “เขียนแผ่นดิน” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีความสำคัญและอาจจัดได้ว่าเป็นกวีนิพนธ์เกี่ยวกับพื้นที่ เนื่องจากกวีนิพนธ์ขนาดยาวเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นความงดงามและคุณค่าของแผ่นดินไทย นำเสนอวิถีชีวิต สถานที่ และผู้คน ตลอดจนสะท้อนถึงวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อที่ปรากฏในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย

ในแวดวงวิชาการไทย การศึกษาเรื่องพื้นที่และสถานที่แต่เดิมมักมองในรูปแบบองค์ประกอบของโครงเรื่องคือ “ฉาก” แนวคิดเรื่องพื้นที่ ของ อองรี เลอเฟฟวร์ (Henri Lefebvre) ซึ่งแบ่งพื้นที่เป็น 3 มิติ ได้แก่ พื้นที่เชิงปฏิบัติการ (Spatial practice) พื้นที่ทางความคิด (Representations of Space) และพื้นที่จากประสบการณ์ (Spaces of Representation) (ศุภมณฑา สุภานนท์, 2550) ได้นำมาซึ่งมุมมองทางการศึกษาที่กว้างขึ้น แม้จะมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ศึกษาความสำคัญของพื้นที่ในวรรณกรรมไทย แต่ยังไม่มีการศึกษาใดที่นำกรอบแนวคิดพื้นที่ 3 มิติดังกล่าวมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบกับกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” เพื่อวิเคราะห์ความหมายของพื้นที่อย่างลึกซึ้ง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาความหมายของพื้นที่ในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ โดยในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่และสถานที่ (Space and Place) ของ อองรี เลอเฟฟวร์ มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ การวิเคราะห์นี้จะนำเสนอการจำแนกพื้นที่ในกวีนิพนธ์ออกเป็น 3 มิติอย่างชัดเจน โดยประกอบด้วย พื้นที่เชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นมิติทางกายภาพที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ในบทประพันธ์กวีเปรียบแม่น้ำตาปีเป็นเสมือนน่านแม่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คน นำไปสู่ พื้นที่ทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการตีความและให้ความหมายเชิงอุดมการณ์ผ่านมิติของศาสนา ประวัติศาสตร์ และตำนาน เช่น พระธาตุไชยาเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงผู้คนกับศาสนา และท้ายที่สุด การวิเคราะห์จะเชื่อมโยงสองมิตินี้เข้าด้วยกันเป็น พื้นที่จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นมิติเชิงสัญลักษณ์ อารมณ์ และความทรงจำร่วม เช่น กวีกล่าวถึงแม่น้ำโขงที่กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งมิตรภาพระหว่างประเทศ อันแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในวรรณกรรมนอกจากจะเป็นฉากหลังของเรื่องราวแล้ว ยังเป็นพื้นที่ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านมุมมอง ความทรงจำ และอารมณ์ความรู้สึกของกวี ซึ่งสามารถสะท้อนภาพของสังคม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของผู้คนในแต่ละพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความหมายของพื้นที่ในกวีนิพนธ์เขียนแผ่นดิน ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ตัวบทกวีนิพนธ์ในเอกสารกวีนิพนธ์เขียนแผ่นดิน ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ฉบับเขียนแผ่นดินไทย พิมพ์ครั้งที่ 1 ปี พ.ศ. 2536 กลุ่มตัวอย่าง คือ บทประพันธ์จากกวีนิพนธ์เรื่อง “เขียนแผ่นดิน” ที่ผู้วิจัยคัดเลือกบทกวีที่แสดงให้เห็นความหมายของพื้นที่ในมิติต่าง ๆ อย่างชัดเจน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบฟอร์มรหัสข้อมูล (Coding Sheet) ที่สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดพื้นที่ 3 มิติของ อองรี เลอเฟฟวร์ (Henri Lefebvre) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) และตีความตัวบทกวีนิพนธ์ให้เป็นไปอย่างมีระบบและมีความแม่นยำ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่งหลัก ได้แก่ 1) รวบรวมจากตัวบทกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ที่คัดเลือกไว้เป็นกลุ่มตัวอย่าง และ 2) รวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และสถานที่ เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลตัวบทกวีนิพนธ์ที่รวบรวมได้มาดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) การกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) กำหนดรหัสข้อมูลตามแบบฟอร์มรหัสข้อมูลที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดพื้นที่ทั้ง 3 มิติ
- 2) การจัดหมวดหมู่ นำรหัสข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และตีความความหมายของพื้นที่ตามกรอบการศึกษาที่กำหนดไว้ทั้ง 3 ประเด็น
- 3) การทวนสอบข้อมูล (Validation) ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้มั่นใจในผลการตีความ
- 4) การสังเคราะห์ เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ โดยเชื่อมโยงกับคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ปรากฏความหมายของพื้นที่ที่สามารถจำแนกได้ตามแนวคิดเรื่องพื้นที่ 3 ประเด็น ได้แก่

1. พื้นที่เชิงปฏิบัติการ (Spatial Practice)

ในมิติของพื้นที่เชิงปฏิบัติการ กวีได้นำเสนอความหมายของพื้นที่ผ่านการรับรู้ทางกายภาพที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คน โดยสามารถจำแนกความหมายที่พบได้เป็น 2 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.1 ความหมายของพื้นที่ในฐานะพื้นที่ทางธรรมชาติ

กวีนิพนธ์สะท้อนให้เห็นถึงพื้นที่ทางธรรมชาติหลายแห่งในประเทศไทยที่มีความหมายสำคัญต่อการดำรงอยู่ของผู้คน ทั้งในมิติของการหล่อเลี้ยงชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ กวีมองว่าธรรมชาติ ทั้งภูเขา ป่าไม้ และ แหล่งน้ำ โดยเฉพาะสายน้ำที่ไหลจากต้นกำเนิดลงสู่พื้นที่ราบลุ่มนั้น คอยเกื้อกูลและหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมา

ชานาน โดยสายน้ำสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่ทางการเกษตรและผลิตผล การพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เหล่านี้เป็นรากฐานของวิถีชีวิต ซึ่งพื้นที่ทางธรรมชาติจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตและจิตใจที่ดีของชุมชน ดังที่ปรากฏในบทประพันธ์ “แม่ตาปี” ที่เปรียบแม่น้ำเสมือน “แม่” ที่ อุ้มชูเลี้ยงดูและให้น้ำนม แก่ลูก สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในบริบทของการเกื้อหนุนดูแลอย่างชัดเจน ดังนี้

แขนซ้ายคือพมดวง	น้ำหลวงคือแขนขวา
อุ้มลูกแนบอุรา	ให้ดื่มนมแม่ตาปี

แม่ตาปี
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

นอกจากความหมายในฐานะพื้นที่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตแล้ว พื้นที่ทางธรรมชาติยังปรากฏในฐานะพื้นที่แห่งความอุดมสมบูรณ์และความงดงาม กวียังได้พรรณนาถึงความงดงามของสถานที่ต่าง ๆ เช่น น้ำตกหรือทะเล ที่มีความสวยงามตระการตาจนเปรียบได้ดั่งงานศิลปะชั้นยอดที่ธรรมชาติได้สร้างสรรค์ขึ้น โดยเปรียบเปรยธรรมชาติว่า “ปานเศกปายสีเป็นงานศิลป์” (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536) การที่กวีบรรยายภาพทิวทัศน์ด้วยภาษาที่เต็มไปด้วยจินตภาพ แสดงให้เห็นถึงความหมายของพื้นที่ทางธรรมชาติว่าช่วยจรรโลงจิตใจ และสร้างความสุขสงบให้แก่ผู้คนอีกด้วย ระบบนิเวศอย่างป่าชายเลน ถูกนำเสนอว่าเป็นเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงแผ่นดินและทำหน้าที่เป็นปราการที่สำคัญ ภาพความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่นั้นสะท้อนให้เห็นว่าแผ่นดินไทยคือแหล่งรวมของความสมบูรณ์อย่างแท้จริง เช่นในบทประพันธ์ “ป่าชายเลน” ดังนี้

น้ำเขียวทะเลชั้น	คือเลือดดำแผ่นดินดาล
ก่อก่อเป็นปราการ	ให้ดินดีและน้ำดี
โกงกางให้ปูเกาะ	แสมเพาะกะพงพี
ลำคลองและโคลคลี่	คือแผ่นดินอันอุดม

ป่าชายเลน
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

1.2 ความหมายของพื้นที่ในฐานะพื้นที่แห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ความหมายของพื้นที่ในฐานะพื้นที่แห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในกวีนิพนธ์เขียนแผ่นดินได้แสดงลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ซึ่งเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิต อาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตของผู้คนที่ผูกพันกับสายน้ำ พื้นที่แห่งวิถีชีวิตจึงถูกนำเสนอผ่านการปรับตัวของผู้คนให้เข้ากับสภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรท้องถิ่น เช่น การทำนา การเลี้ยงปลา หรือการทำพลอย ซึ่งสิ่งเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น นอกจากอาชีพแล้ววิถีชีวิตยังรวมถึงความโดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ถ่ายทอดผ่านงานฝีมือ เช่น การทอผ้า อีกทั้งกวียังกล่าวถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำอย่างชุมชนชาวเล พื้นที่นี้ จึงเป็นพื้นที่ที่ผู้คนดำรงชีวิตอยู่ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ดังเช่นในบทประพันธ์ “ไหมสุรินทร์” ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ พื้นที่ และภูมิปัญญา ผ่านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้ามีลวดลายอันสะท้อนเอกลักษณ์ของพื้นที่ ดังนี้

หม่อนเลี้ยงไหม	เป็นใยไหมเลื่อม
มือแม่เอื้อม	เอาไหมมัดหมี่
ย้อมย้อมสี	สลับสลาย
เป็นปาลาย	ปวงปล่องช่องเขา
เป็นลำเนา	ลำน้ำน้ำไหล

ไหมสุรินทร์
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

นอกจากพื้นที่แห่งวิถีชีวิตแล้ว กวียังให้ความหมายแก่พื้นที่ในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม โดยมีการ สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ปรากฏในรูปของศิลปะท้องถิ่น ประเพณีอันเป็น เอกลักษณ์ เช่น การแสดงพื้นบ้านหรือประเพณีความเชื่อที่สะท้อนการเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ดั้งเดิม ที่สำคัญ พื้นที่เหล่านี้ทำหน้าที่ส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีการถ่ายทอดทักษะและความรู้จากคน รุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ เช่น การดำรงวิถีชีวิตชาวเล ตลอดจนการทำหัตถกรรม ดังที่ปรากฏในบทประพันธ์ “นาสะไมย์” ที่สะท้อนถึงการทำงานร่วมกันของคนในครอบครัวและการที่ลูกหลานยังคงสืบทอด เน้นย้ำว่า พื้นที่นี้มีการรักษาและส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้

แคร่ไผ่พ่อใหญ่จักตอกไผ่	แม่ใหญ่ไขว้ตอกสานกะติบ
มือพ่อแม่แม่นี่มือทิพย์	มีดขลิบไม้ซูดมาคู่เมือง
.....
หนุ่มสาวนาสะไมย์เสมอมีง	ไม่ทอดทิ้งหนทางหน
แห่งตนพึ่งตนเพื่อเลี้ยงตน	ลูกหลานทานทนสืบทอดทาง
นี้ว่าร้อยไขว้ตอกไขว้ตอกไขว้	สร้างบ้านนาสะไมย์ไสวสว่าง
แกะสลักจักไม้ไม่เคยวาง	สืบสร้างสานงานงามแสน

นาสะไมย์
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

2. พื้นที่ทางความคิด (Representations of Space)

ในมิติของพื้นที่ทางความคิด กวีได้ถ่ายทอดความหมายของพื้นที่ซึ่งผ่านการตีความและให้คุณค่าในเชิง นามธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของศาสนาและความเชื่อที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย

2.1 ความหมายของพื้นที่ในฐานะพื้นที่ทางศาสนาและความเชื่อ

กวีประกอบสร้างความหมายพื้นที่ทางศาสนาและความเชื่อในลักษณะของการเป็นพื้นที่ที่หลอม รวมความศรัทธาและความเชื่อของผู้คนในชุมชน โดยเชื่อมโยงพื้นที่ทางกายภาพเข้ากับคุณค่าทางจิตวิญญาณ และอุดมการณ์ทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็น พระธาตุ ดังเช่นในบทประพันธ์ “พระธาตุไชยา ซึ่งพื้นที่ พระธาตุถูกตีความในฐานะสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับพุทธธรรมอันไร้ขอบเขต นอกจากนี้ ยังมีการ สะท้อนผ่าน พุทธปฏิมา อังคนางามและศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและความเลื่อมใส และยังเป็นเครื่อง

แสดงถึงความงดงามทางวัฒนธรรม ดังที่ปรากฏในบทประพันธ์ “พระพุทธชินราช” ที่กวีตีความพระพุทธรูปในฐานะสัญลักษณ์ของการบรรลุธรรมและการพ้นจากความทุกข์ ดังนี้

ปลั่งเปลวทองผ่องพริ้ง	โพธิญาณ
หยั่งสูंसันติสุขศานต์	สงบซึ่ง
ไหวเส้นละเส้นหวาน	ไสวสว่าง
อ้อมอ้อมใจอึ้ง	อ้อมถ้อยวาที
คชสีห์คลี่ขนดล่อม	รังรักษ์
แผ่พระบารมีศักดิ์-	สิทธิ์แล้ว
พวยพุ่งรุ่งวิมุตติมรรค	ทุกเมื่อ
กนกกรอกรอกรอเรือนแก้ว	รุ่งแก้วอนันตกาล

พระพุทธชินราช
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

ในอีกแง่มุมหนึ่ง พื้นที่ในกวีนิพนธ์ยังสะท้อนความหมายพื้นที่ทางความเชื่อที่หลากหลาย คือความเชื่อท้องถิ่นที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตของผู้คน กวีถ่ายทอดภาพของพื้นที่ซึ่งผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติตามความเชื่อในท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยการเคารพและบูชาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่นั้นคือแหล่งรวมความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังที่ปรากฏในบทประพันธ์ “ซอล่องน่าน” ที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพบูชา “ผีปู่ผีย่า” ซึ่งเป็นความเชื่อท้องถิ่นที่เชื่อว่าเป็นผู้ปกปักรักษาชุมชน ดังนี้

ลมพัดไหวไหว	น้ำใสดอยสูง
แม่ไม้ยางยุง	แม่อยู่ป่าใหญ่
น้ำค้างพร่างพรอม	พนมดอกไม้
อ่อนอ่อนเอาใจ	บ่ให้ไผต้อง
ถวายบูชา	ผีปู่ผีย่า

ซอล่องน่าน
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

2.2 ความหมายของพื้นที่ในฐานะพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และตำนาน

กวีเชื่อมโยงพื้นที่ทางกายภาพเข้ากับเหตุการณ์สำคัญ ความทรงจำ และเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของประวัติศาสตร์ในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของผู้คนและสังคม พื้นที่เหล่านี้เป็นการจารึกความทรงจำของชาติ กวีมีการนำเสนอพื้นที่ที่มีความเป็นมายาวนาน เช่น อุทยานแห่งชาติผาแต้ม ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่สะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนยุคก่อนประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญ เช่น ประวัติศาสตร์สงคราม กวีบรรยายการสูญเสียและความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ลึกซึ้งโดยใช้พื้นที่เป็นสื่อสะท้อนถึงความไม่จีรังของสรรพสิ่ง อันเป็นความทรงจำที่ยังคงหล่อหลอมจิตใจของผู้คนที่มอย้อนไปยังความรุ่งเรืองในอดีต ปรากฏในบทประพันธ์ “อยุธยา” ดังนี้

อยุธยาพินาศแก้ว	กรุงศรี
เกลื่อนกรุกองเจดีย์	ระดาดพื้น
ปราสาทซากไฟที่	พลอยเทวษ
ปราสาทเปล้าเสาอิฐระอัน	อาบนํ้าค่างหนาว
.....
ไพชยนต์ยศยั้งแล้ว	ลอยสวรรค
สมมติเทวาราชัน	พิชิตหล้า
อยุธยาฝั่งเมืองฝืน	ใจโลก
ใจหล่อใจกลมล้ำ	เร่แจ้งใจเห็น

อยุธยา
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

นอกจากนี้ กวีได้ให้ความหมายของพื้นที่โดยเชื่อมโยงเข้ากับตำนานและวรรณกรรมที่ผู้คนในสังคมรู้จักกันแพร่หลาย เช่น การกล่าวถึงตำนานอิงประวัติศาสตร์ที่ทำให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และกลายเป็นสัญลักษณ์ของเมือง หรือการนำสถานที่จริงมาเป็นฉากของวรรณกรรมนิทานพื้นบ้าน การตีความเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่แห่งตำนานและวรรณกรรมมีบทบาทในการรักษาและถ่ายทอดมรดกทางความรู้ และความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในสังคมให้คงอยู่ โดยเฉพาะความศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อและตำนานในท้องถิ่น ดังเช่นในบทประพันธ์ “พระธาตุดอยสุเทพ” ที่เชื่อมโยงความศักดิ์สิทธิ์และเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เข้ากับ “ฤษีวาสุเทพ” ซึ่งเป็นตำนานที่สืบทอดกันมาและหลอมรวมเป็นสัญลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่ ดังนี้

ลายคำแผ่หุ้มรอบ	บัลลังก์
โพธิปักขิยธรรมยัง	อยู่พร้อม
องค์พระธาตุทิพย์ประนัง	มโนธาตุ
ลดลาดลงหลั่นล้อม	หล่อไว้เป็นศรี
ฤษีวาสุเทพยั้ง	ยังสถาน
สืบเรื่องราวขาน	สืบแคว้น
เม็งรายพ้อเออาการ	เชียงใหม่
ก่อพระธาตุทิพย์แมน	เมื่อเจ้าก็อนา

พระธาตุดอยสุเทพ
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

3. พื้นที่จากประสบการณ์ (Spaces of Representation)

พื้นที่จากประสบการณ์เป็นการผสมผสานกันระหว่างการรับรู้ทางกายภาพและตีความเชิงความคิด พื้นที่ถูกสร้างความหมายด้วยสัญลักษณ์ วัฒนธรรม และความเชื่อ ทำให้เกิดมิติทางประสบการณ์ที่ลึกกว่าพื้นที่เชิงกายภาพเดิม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ของผู้คน

3.1 ความหมายของพื้นที่ในฐานะพื้นที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

กวีนิพนธ์เขียนแผ่นดินสะท้อนความหมายของพื้นที่ที่สื่อถึงความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน โดยทำให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกัน พื้นที่ทางกายภาพตาม

แนวพรมแดนจึงถูกยกระดับให้เป็นพื้นที่สัญลักษณ์แห่งมิตรภาพ ดังเช่นในบทประพันธ์ “สามเหลี่ยมทองคำ” โดยมีแม่น้ำโขงและแม่น้ำรวกเป็นสายใยที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างไทย ลาว และพม่า อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาวปรากฏอย่างเด่นชัดในหลายบทประพันธ์ ดังเช่น “สะพานข้ามโขง” กวีเน้นย้ำว่าพื้นที่นั้นมีความเชื่อมโยงกัน โดยใช้แม่น้ำโขงเป็นพื้นที่จากประสบการณ์ร่วมที่ผูกพันทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งสะท้อนความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้ง “พี่น้อง” ดังนี้

พลั่วลำน้ำโขงแผ่นดินขลัง	สองฝั่งสองฟากที่เคยขวาง
สองสายสัมพันธ์บ่อแก้ว	กิดทางลาวไทยแต่ไรมา
โขงเอยเคยอยู่คืออยู่เหี้ย	ก่อนเก่าเคยกินน้ำร่วมท่า
กินปลาร่วมหนองห้วยคลองนา	ปู้ย่าตายายสายสัมพันธ์
ปากเว้าเข้าใจไม่เคยเปลี่ยน	ยลเยียนเยียมยามบ่อย่านยัน
แผ่นดินน้ำแผ่นดินแผ่นดินเดียวกัน	ฮักมันฮักแพงเป็นพี่น้อง
น้ำโขงโยงดินยังคงเดิม	ทางเสริมทางสร้างเส้นทางสอง
ช่วยค้าช่วยคุณช่วยประคอง	ไมตรีสีทองแห่งไทย-ลาว

สะพานข้ามโขง
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

ทำนองเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมาเลเซียก็ได้ถูกถ่ายทอดผ่านพื้นที่ทางธรรมชาติ เช่น แม่น้ำโก-ลก ที่ทำหน้าที่เชื่อมสัมพันธ์ไทยและมาเลเซีย โดยพื้นที่เหล่านี้ล้วนถูกนำเสนอในฐานะสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่พรมแดน แต่ยังเชื่อมโยงกันด้วยวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ร่วมกัน ดังนี้

น้ำแม่โก-ลกไหล	เชื่อมฝั่งไทยและมาเลย์
เชื่อมใจที่ไหลเท	ทอดสู่กันเสมอมา
ไม้คร่อมแผ่นดินเขี้ยว	เป็นเงาเดียวอยู่คลับคลา
ไม่ขึ้นกับเวลา	หรืออาณานิคมใด
.....
น้ำไหลคือโก-ลก	ตลอดลำอันหลังริน
น้ำใจแห่งแผ่นดิน	พี่น้องไทยและมาเลย์

แม่โก-ลก
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

3.2 ความหมายของพื้นที่ในฐานะพื้นที่แห่งความทรงจำและสำนึกร่วม

พื้นที่บางแห่งถูกให้ความหมายผ่านประสบการณ์ทางอารมณ์และสำนึกร่วมที่สืบทอดกันมา ซึ่งทำให้พื้นที่ทางกายภาพกลายเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ทางจิตใจ โดยมีกเชื่อมโยงกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์และตำนานที่สร้างความผูกพันร่วมกันของผู้คน การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ที่ช่วยหล่อหลอมสำนึกทางประวัติศาสตร์และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในระดับประเทศ ดังเช่นบทประพันธ์ “บางระจัน” กวีทำให้พื้นที่ทางกายภาพให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการเสียสละ ซึ่งเป็นการสร้างความทรงจำร่วมระดับชาติที่เน้นย้ำคุณค่าของการต่อสู้เพื่อแผ่นดิน บทประพันธ์นี้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการปลูกฝังความรู้สึกผูกพัน และความรักความหวง

แทนต่อแผ่นดิน โดยการเชื่อมโยงความรู้สึกของผู้คนในปัจจุบันเข้ากับเหตุการณ์ในอดีต ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของพื้นที่จากประสบการณ์ ดังนี้

ดาบคร่ำคร่าศึกกู้	กรุงศรี
สละเลือดสละชีพพลี	สละพร้อม
ทุ่งท่าป่าดงดี	เดี่ยวแผ่นดินพ้อ
เสาสลักปกริ้วป้อม	ค่ายป้อมปัจจา
.....
คือคนผู้อยู่สร้าง	ยุคสมัย
ผู้อยู่สู้ช่วย	สืบเชื้อ
เพื่อไทยจักเป็นไท	ทูนเทิด
เกิดจากดินก่อเกื้อ	ก่อแก้วกลางดิน

บางระจัน
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

นอกจากนี้ กวีนิพนธ์เขียนแผ่นดินยังสะท้อนถึงอัตลักษณ์และความผูกพันทางวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในประวัติศาสตร์ โดยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีความรุ่งเรืองและความเป็นมายาวนานในอดีตได้กลายเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรม กวีมีการบรรยายถึงโบราณสถานซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของพื้นที่ในฐานะแหล่งกำเนิดความเจริญทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา ซึ่งสะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างความทรงจำในอดีตกับความสำนึกในปัจจุบัน พื้นที่ทางกายภาพเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมที่ยังคงทรงคุณค่าในความรู้สึกร่วมของคนในชาติ ดังเช่นในบทประพันธ์ “สุโขทัย” ที่กวีใช้ภาพโบราณสถานเพื่อสะท้อนถึงความรุ่งเรืองในอดีต และแหล่งกำเนิดอักษรไทยที่ผู้คนยังจดจำมาตลอดทุกยุคสมัย ดังนี้

สุโขทัยสุขทุกครา	ในน้ำมีปลา
ในนามีข้าวมีคน	
เสียงพาทย์เสียงพิณเสียงพล	แสนพยุหแสนพหล
ไพร่ฟ้าหน้าใสใจใส	
ขุนเขาใครใจในใจ	ใส่ลายสือไท
บันทึกพระศรีทธาธรรมสถาน	
สถูปชากปรักปรำรงค์กลางลาน	กลางแก้วกลางกาล
แลกลางใจคนพิมลสมัย	

สุโขทัย
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2536)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ความหมายของพื้นที่ในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างลึกซึ้งตามกรอบแนวคิดของ อองรี เลอเฟฟวร์ (Henri Lefebvre) โดยพื้นที่ไม่ได้มีเพียงมิติทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังผนวกเข้ากับมิติทางความคิดและประสบการณ์ของผู้คนอย่างสมบูรณ์ ซึ่ง

สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่เชิงปฏิบัติการ (Spatial Practice) เป็นพื้นที่ทางกายภาพที่กวีได้เดินทางไปสัมผัสและรับรู้ทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ทางธรรมชาติ พื้นที่แห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น จากนั้น พื้นที่ทางกายภาพเหล่านี้ได้ถูกกวีตีความและให้คุณค่าเชิงนามธรรมจนกลายเป็น พื้นที่ทางความคิด (Representations of Space) ซึ่งสะท้อนผ่านมุมมองของกวีที่มองพื้นที่นั้น ๆ ในฐานะพื้นที่ทางศาสนาและความเชื่อ หรือเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และตำนาน เช่น พระธาตุ ไม่ได้เป็นเพียงศาสนสถาน แต่ถูกให้ความหมายเป็นพื้นที่ทางศาสนา ท้ายที่สุด เมื่อพื้นที่ทั้งสองมิติแรกได้ผสมผสานกันผ่านประสบการณ์ของกวี จึงกลายเป็น พื้นที่จากประสบการณ์ (Space of Representation) ที่มีความหมายเฉพาะตัวและลึกซึ้ง เช่น แม่น้ำโขงซึ่งเป็นพื้นที่ทางกายภาพที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันของผู้คน ได้กลายมาเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-ลาว อันเป็นประสบการณ์ที่ผู้คนในพื้นที่รับรู้ร่วมกัน

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของงานกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ที่แตกต่างจากการพรรณนาพื้นที่ในวรรณกรรมไทยแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ การศึกษานี้ไม่ได้มองพื้นที่ในฐานะ “ฉาก” (Setting) ที่เป็นเพียงองค์ประกอบฉากหลังของเรื่องราว อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่ในงานของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นการประกอบสร้างพื้นที่ใหม่ ผ่านกระบวนการทางความคิดและประสบการณ์ของกวี

กวีใช้มิติทางความคิด (Representations of Space) โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และตำนาน เพื่อทำให้พื้นที่ทางกายภาพให้กลายเป็นพื้นที่เชิงอุดมการณ์และพื้นที่เชิงความทรงจำร่วม นอกจากนี้ ยังเน้นย้ำถึงมิติของพื้นที่จากประสบการณ์ (Spaces of Representation) ที่ทำให้พื้นที่ในบทกวีมีมิติที่ลึกซึ้งในเชิงสัญลักษณ์ของการรักชาติ มิตรภาพ และความผูกพันกับแผ่นดิน ทำให้พื้นที่กลายเป็นตัวบทที่มีความหมายในตัวเอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของงานกวีนิพนธ์ไทยในการใช้พื้นที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารอุดมการณ์

จากการศึกษาพบว่าผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดในการศึกษาวรรณกรรมเชิงพื้นที่ที่ว่า พื้นที่ไม่ได้มีอยู่เพียงมิติเดียว แต่เป็นความหมายที่ซ้อนทับกัน สอดคล้องกับการศึกษาของศรีธัญญ์ บัญชิต (2562) เรื่อง เมื่อ “บ้าน” ทับซ้อนกับ “บ้านเมือง” : ลักษณะ และความสำคัญของพื้นที่บ้านในบทละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบ ในประเด็นที่ว่าพื้นที่ทางกายภาพสามารถถูกประกอบสร้างความหมายโดยความเชื่อและอุดมการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการทับซ้อนกันระหว่างความเป็น “บ้าน” และ “บ้านเมือง” ซึ่งในกวีนิพนธ์เขียนแผ่นดิน ความหมายที่ทับซ้อนกันนี้ถูกสะท้อนผ่านมิติทางความคิดและประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสนับสนุนแนวคิดที่ว่าพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกันสามารถถูกให้ความหมายที่แตกต่างกันได้ตามบริบทและผู้ให้ความหมาย ดังที่ปรากฏใน งานวิจัยของสรिता มยุขโชติ และคณะ (2562) เรื่อง มิตรคาม : พื้นที่แห่งการพัฒนา ความทรงจำ และการต่อรองความหมาย ซึ่งพบว่าภาครัฐให้ความหมายแก่พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในฐานะ “พื้นที่แห่งการพัฒนา” ขณะที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนกลับให้ความหมายในฐานะ “พื้นที่แห่งความผูกพัน” อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่โดดเด่นของกวีนิพนธ์ เขียนแผ่นดิน คือการที่กวีนำพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ส่วนตัวและประสบการณ์การเดินทาง (Spaces of Representation) มาประกอบสร้างให้เกิดเป็นความหมายของพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ซึ่งเป็นประเด็นที่พบได้ไม่บ่อยนักในการวิเคราะห่วรรณกรรมไทย ทำให้ผลการศึกษาเป็นการขยายขอบเขตความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ในตัวบทกวีนิพนธ์ไทยให้ครอบคลุมมิติที่หลากหลายมากขึ้น

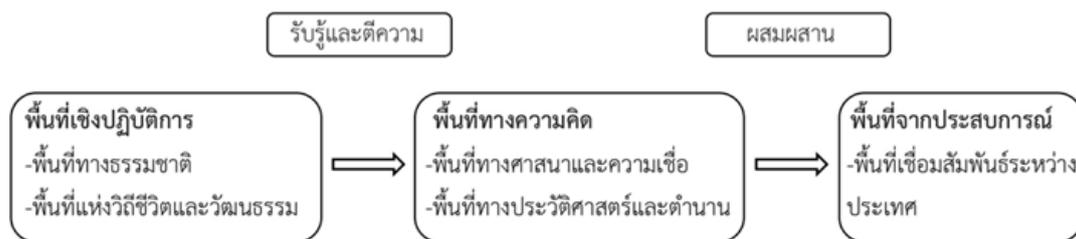
องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาเรื่องพื้นที่ในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นำไปสู่การสังเคราะห์ “โมเดลการประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ในกวีนิพนธ์ไทย 3 มิติ” ซึ่งอธิบายกระบวนการที่ตัวบทกวี

นิพนธ์สร้างความหมายของพื้นที่ผ่านการรับรู้ทางกายภาพ การตีความทางความคิด และการเติมเต็มด้วยประสบการณ์ของกวี โมเดลนี้พัฒนาจากกรอบแนวคิดเรื่องพื้นที่ 3 มิติของ อองรี เลอเฟฟวร์ (Henri Lefebvre) และสรุปองค์ประกอบสำคัญได้ดังนี้

1. พื้นที่เชิงปฏิบัติการ (Spatial Practice) เป็นพื้นที่ที่เกิดจากการรับรู้ทางกายภาพของกวี เช่น ธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ของตัวบท
2. พื้นที่ทางความคิด (Representations of Space) เป็นพื้นที่ที่ถูกตีความผ่านศาสนา ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ และตำนาน แสดงบทบาทของอุดมการณ์และความทรงจำร่วมที่กวีเติมลงไปในพื้นที่จริง
3. พื้นที่จากประสบการณ์ (Spaces of Representation) เป็นพื้นที่ที่กวีสร้างขึ้นผ่านประสบการณ์ อารมณ์ ความทรงจำ และความสัมพันธ์เชิงสังคม เช่น พื้นที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทำให้พื้นที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

องค์ความรู้ใหม่ คือ การค้นพบว่ากวีนิพนธ์เขียนแผ่นดิน ไม่ได้เพียงบันทึกพื้นที่ แต่เป็นกระบวนการประกอบสร้างพื้นที่ใหม่ที่เชื่อมโยงประสบการณ์ของกวี สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวรรณกรรมไทยในเชิงพื้นที่ (Literary Geography) และการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมต่อไปได้

ภาพที่ 1 การประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ตามแนวคิดเรื่องพื้นที่ 3 มิติ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องพื้นที่ในกวีนิพนธ์ เขียนแผ่นดิน ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พบว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่และสถานที่ (Space and Place) โดยเฉพาะกรอบแนวคิด 3 มิติ คือ พื้นที่เชิงปฏิบัติการ พื้นที่ทางความคิด และพื้นที่จากประสบการณ์ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการตีความความหมายของพื้นที่ในกวีนิพนธ์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ในกวีนิพนธ์ไม่ได้เป็นเพียงฉากหลังของเรื่องราว แต่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านมุมมอง ประสบการณ์ และความทรงจำของกวี จนกลายเป็นตัวบทที่สื่อสารความหมาย สุนทรียะ คุณค่าทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชาติอย่างลึกซึ้ง ซึ่งนับเป็นการเปิดมิติใหม่ในการศึกษาวรรณกรรมไทยเชิงพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการวิจัยครั้งถัดไป

1. ขยายขอบเขตการวิเคราะห์ ควรมีการนำแนวคิดเรื่องพื้นที่และสถานที่ไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น นวนิยายและเรื่องสั้น เพื่อเปรียบเทียบกระบวนการประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ในวรรณกรรมแต่ละประเภท

2. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบงานเขียนของกวีหรือนักเขียนคนอื่น ๆ ที่เน้นการพรรณนาพื้นที่และสถานที่ในยุคสมัยเดียวกันหรือต่างยุค เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่ในฐานะตัวบทของวรรณกรรมไทย

3. เน้นมิติของสถานที่ (Place) ควรพัฒนาเครื่องมือและกรอบการวิเคราะห์เพื่อศึกษาความผูกพันกับ “สถานที่” (Place) ของผู้อ่านหรือผู้คนในพื้นที่จริง เพื่อให้การวิเคราะห์ครอบคลุมมิติของ “สถานที่” (Place) มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงประยุกต์และนโยบาย

1. ด้านภูมิศาสตร์วัฒนธรรม (Cultural Geography) สามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมายของพื้นที่ที่ถูกประกอบสร้างผ่านวรรณกรรมไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาอัตลักษณ์เชิงพื้นที่

2. ด้านการศึกษาและการท่องเที่ยว สามารถใช้เนื้อหาและผลการวิจัยเป็นสื่อในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการเกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ โดยเชื่อมโยงตัวบทกวีนิพนธ์เข้ากับสถานที่จริง เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง เขียนแผ่นดิน เขียนพื้นที่ : การศึกษาเรื่องพื้นที่ในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาคภูมิ สุขเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนกระทั่งบทความนี้สำเร็จจุลลงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2536). เขียนแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เกี้ยว-เกล้า จำกัด
- ศรีณย์ภัทร์ บุญสุข. (2562). เมื่อบ้านทับซ้อนกับบ้านเมือง: ลักษณะและความสำคัญของพื้นที่บ้านใน บทละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศุภมณฑา สุภานนท์. (2550). พื้นที่ เวลา อัตลักษณ์ และการสร้างความหมายทางสังคม. วารสารนิเทศศาสตร์, 29(3), 186-204.
- สรีตา มยุขโชติ ธีราพร ทองปัญญา และธนารดี คำยา. (2562). มิตรคาม : พื้นที่แห่งการพัฒนา ความทรงจำ และการต่อรองความหมาย. วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร, 22(2), 39-56.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2562). นววิถี : วิถีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.